

MIMMU SULKANEN – EIJA RÄIKKÖNEN – MAARIT ALASUUTARI

Kotiin jääneiden lasten huomiointi päiväkodeissa kevään 2020 covid-19-poikkeusolojen aikana

Sulkanen, Mimmu – Räikkönen, Eija – Alasuutari, Maarit. 2022. KOTIIN JÄÄNEIDEN LASTEN HUOMIOINTI PÄIVÄKODEISSA KEVÄÄN 2020 COVID-19-POIKKEUSOLOJEN AIKANA. Kasvatus 53 (5), 451–466.

Suomessa asetettiin keväällä 2020 covid-19-pandemiasta johtuen poikkeusolot, jolloin kunnat vapautettiin varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaavasta ja suositeltiin lasten jäämistä kotiin varhaiskasvatuksesta, jos se perheille oli mahdollista. Enemmistö lapsista jäi kotiin, ja heille järjestettävästä varhaiskasvatustoiminnasta tehtiin ratkaisuja paikallisesti. Tämä on saattanut asettaa lapsia eriarvoiseen asemaan. Tutkimuksessamme tarkastelemme, kuinka päiväkodit huomioivat poikkeusolojen aikana päiväkodista kotiin jääneitä lapsia sekä mitkä lapsen tai perheeseen liittyvät tai kontekstuaaliset tekijät selittivät huomioinnin todennäköisyyttä. Analysoimme 5–6-vuotiaiden lasten vanhemmilta syksyllä 2020 kerättyä kyselyaineistoa (N=994) binäärisen logistisen regressioanalyysin ja keskimääräisten marginaaliefektien avulla. Noin puolta päiväkodeista kotiin jääneistä lapsista huomioitiin kotihoidon aikana; huomioinnin tavat ja määrä kuitenkin vaihtelivat. Useimmin huomioinnin tavat liittyivät varhaiskasvatuksen kasvatukselliseen vastuuseen. Lasten vertaissuhteita tukevaa toimintaa tarjottiin vähiten. Lapsi huomioitiin todennäköisemmin, jos hän oli yksityisessä päiväkodissa tai asui korkeamman covid-19-ilmaantuvuusluvun kunnassa. Mitkään tutkituista lapsen tai perheeseen liittyvistä tekijöistä (lapsen tuen tarve, terveydentila, asuinpaikka, vanhemman koulutustaso tai synnyinmaa) eivät ennustaneet huomiointia. Tuloksemme osoittavat tarpeen kehittää valtakunnalliset toimintakäytännöt varhaiskasvatukseen vastaavien kriisitilanteiden varalle lasten eriarvoisen kohtelun välttämiseksi.

Asiasanat: covid-19, etäopetus, poikkeusolot, päiväkotitoiminta, varhaiskasvatus

Johdanto

Varhaiskasvatuspalvelut ymmärretään nykyisin koulutuspalveluiksi, joiden tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja turvata lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi sekä tasapainoinen kehitys (Varhaiskasvatuslaki 2018). Samalla varhaiskasvatuspalveluilla on yhteiskunnallinen tehtävä mahdollistaa vanhempien työssäkäynti ja opiskelu tarjoamalla lastenhoidon palveluita (VASU 2022). Tämä palvelujen kahtalainen luonne näkyi myös keväällä 2020, kun covid-19-tauti eli niin sanottu korona levisi pandemiaksi vaatiin Suomessakin toimenpiteitä sen leviämisen ehkäisemiseksi. Maassamme julistettiin poikkeusolot 16.3.-16.6.2020 väliseksi ajaksi, jolloin muun muassa koulut siirtyivät etäopetukseen 14.5. saakka. Samalla kunnat vapautettiin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen järjestämisvastuusta tietyin reunaehdoin siinä tapauksessa, että huoltajien oli mahdollista järjestää lapsen hoito kotona (Valtioneuvoston asetus 2020). Hallitus suositteli lasten jäämistä kotiin varhaiskasvatuksesta, mikäli se vain perheille oli mahdollista (OKM, STM & Valtioneuvoston viestintäosasto 2020). Hallitus linjasi kuitenkin myös, että varhaiskasvatuksen toimintayksiköt ja niiden yhteydessä järjestettävä esiopetus tuli pitää toiminnassa, jotta yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisten alojen henkilöstön työssäkäynti oli mahdollista.

Enemmistö varhaiskasvatukseen osallistuvista lapsista siirtyi poikkeusolojen aikana kotihoitoon, joskin alueellinen vaihtelu oli suurta (Kyllönen, Liljeström, Sundell & Tahvanainen 2020a, 2020b; Saranko, Alasuutari & Sulkanen 2021; Sulkanen, Alasuutari & Saranko 2021). Varhaiskasvatuksen toimijoita ei kuitenkaan veloitettu eikä ohjeistettu järjestämään kotiin jääneille lapsille varhaiskasvatus-toimintaa, vaan tätä koskevat ratkaisut jäivät paikallisten toimijoiden tehtäväksi. Tästä johdettua kotihoitoon jääneiden lasten huomioimisen tavat ja yhteydenpito heidän vanhempiinsa vaihtelivat, eivätkä kaikki varhaiskasvatuksen toimijat huomioineet kotiin jääneitä lapsia

välttämättä mitenkään poikkeusolojen aikana (ks. esim. Gillberg & Ruokonen 2022; Nurhonen, Chydenius & Lipponen 2021; Saranko ym. 2021).

Tähänastinen koronapandemian poikkeusoloihin kohdentuva varhaiskasvatuksen tutkimus on tarkastellut etävarhaiskasvatusta haasteiden näkökulmasta, joita tuottivat esimerkiksi henkilöstön tietoteknisen osaamisen puuttuminen ja pienten lasten etäopetuksen erityiskysymykset (ks. esim. Abdul-Majied, Kinkead-Clark & Burns 2022; Alan 2021; Atilas, Almodóvar, Chavarría Vargas, Dias & Zúñiga León 2021). Keskusteluissa on myös esitetty huoli siitä, että etävarhaiskasvatus on asettanut osan lapsista eriarvoiseen asemaan, koska kaikilla perheillä ei ole ollut yhtäläisiä tietoteknisiä resursseja eikä vanhemmillä mahdollisuuksia tai osaamista tukea lapsen etävarhaiskasvatukseen osallistumista (ks. esim. Timmons, Cooper, Bozek & Braund 2021). Lisäksi on todettu, että erityisesti tukea tarvitsevat lapset ovat voineet jäädä muita heikompaan asemaan etävarhaiskasvatuksen ja koronapandemian aikaisten tukipalvelujen sulkeutumisen vuoksi (Lee, Ward, Chang & Downing 2021). Tähänastinen tutkimus on kuitenkin paljolti keskittynyt varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkökulmiin, usein tapaustutkimusten avulla. Etävarhaiskasvatuksen tarkastelu huoltajien näkökulmasta on sen sijaan vielä vähäistä (poikkeuksena esim. Kim, Araya, Hailu, Rose & Woldehanna 2021).

Tämä tutkimus täydentää aiempaa keskustelua tarkastelemalla – viisivuotiaiden lasten huoltajien kyselytutkimukseen pohjaten – miten varhaiskasvatuspalvelut toimivat poikkeusolojen aikana suhteessa kotihoitoon siirtyneisiin lapsiin. Viittaamme varhaiskasvatuksen eri toimintatapoihin lasten huomioiminen -käsitteellä. Huomioimisella tarkoitamme mitä tahansa varhaiskasvatuksen tehtäviin kuuluvia tuen ja yhteydenpidon muotoja, kuten ulkoilumahdollisuuksien tarjoamista lapsille, puheluita, videotapaamisia ja ruoka-avustusta. Rajamme tarkastelumme koskemaan päiväkoteja, sillä niiden piirissä on valtaosa varhais-

kasvatuspalveluihin osallistuvista lapsista (Säkkinen & Kuoppala 2021). Lisäksi varhaiskasvatuspalveluille suunnatun, koronapandemian seurauksia tarkastelleen kyselyn mukaan suhteessa isompi osa päiväkotien lapsista siirtyi kotihoitoon verrattuna perhepäivähoidon lapsiin (Saranko ym. 2021).

Artikkelin tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten päiväkodit huomioivat kotiin jääneitä lapsia kevään 2020 covid-19-poikkeusolojen aikana?
2. Mitkä lapsen tai hänen perheeseensä liittyvät tai kontekstuaaliset tekijät olivat yhteydessä siihen, että päiväkoti todennäköisemmin huomioi häntä kevään 2020 covid-19-poikkeusolojen aikana?

Poikkeusolojen aikainen tilanne, jolloin varhaiskasvatuksen toimijoilta puuttuivat yhteiset ohjeet kotiin jääneiden lasten huomiomiseksi, saattoi haastaa varhaiskasvatuspalveluiden tehtävää: edistää lasten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista, ehkäistä lasten syrjäytymistä sekä järjestää tukea lapsille heidän yksilöllisten tuen tarpeiden mukaisesti. Poikkeusolot ovat voineet lisätä eriarvoisuutta lasten välillä, ja poikkeusoloilla on saattanut olla kielteisiä vaikutuksia erityisesti jo valmiiksi heikommassa asemassa olevien lasten hyvinvointiin. (Nurhonen ym. 2021; Sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä 2021.) Esimerkiksi Saranko ym. (2021) havaitsivat, että ohjeistuksia tukea tarvitsevien lasten palveluiden järjestämisestä laadittiin päiväkodeissa vain vähän. Tämä voi tarkoittaa, ettei tuen tarpeisten lasten tuen toteutumista poikkeusolojen aikana varmistettu. Kuitenkin varhaiskasvatuksen työntekijät olivat poikkeusolojen aikana huolissaan erityisesti tukea tarvitsevista lapsista ja heidän perheistään (Kangas & Niinistö 2022; Kuutti, Kahila & Sajaniemi 2021; Kyllönen ym. 2020b). Myös perusopetuksen puolella tehostetun ja erityisen tuen tarjoaminen etäopetuksessa oleville oppilaille koettiin haastavaksi. Lisäksi yhteydenpidon koettiin olevan haasteellisempaa maahanmuuttaja-

taustaisten oppilaiden kanssa. Näin ollen lapsen kotona saaman tuen määrä ja laatu tulivat merkitykselliseksi ja saattoivat aiheuttaa eriarvoisuutta lasten välillä. (Goman ym. 2021.)

Edellä mainitusta syystä tarkastelemme lapsen ja perheeseen liittyvinä tekijöinä seikkoja, joita voidaan pitää syrjäytymisen ja eriarvoistumisen riskitekijöinä, kuten lapsen tuen tarvetta, terveydentilaa, vanhemman koulutustasoa ja syntymämaata. Tutkimuksemme kiinnittyy näiltä osin positiivisen diskriminaation (myös positiivinen erityiskohtelu) toteutumisen tarkasteluun (ks. Raunio 2003). Positiivinen diskriminaatio saattaa näkyä päiväkotien toiminnassa poikkeusolojen aikana siten, että kotiin jääneet lapset, joilla on syrjäytymisen riskitekijöitä, huomioidaan muita lapsia todennäköisemmin.

Varhaiskasvatus ja etäpalvelut poikkeusolojen aikana

Päiväkotien lähitoimintaan tehtiin poikkeusolojen vuoksi erilaisia muutoksia, kuten henkilöstön siirtoja ryhmästä toiseen tai kokonaan toisenlaisiin tehtäviin tai lapsiryhmien yhdistelyä keskenään (Kuutti ym. 2021; Saranko ym. 2021). Tehdyt muutokset vaikeuttivat päiväkodin henkilökunnan mahdollisuuksia huomioida kotiin jääneitä lapsia yksilöllisesti (Kuutti ym. 2021). Keväällä 2020 saattoi esimerkiksi olla tilanteita, jolloin lapsiryhmässä työskenteli poikkeusolojen vuoksi henkilöstöä, joka ei tuntenut kotiin jääneitä lapsia lainkaan. Henkilökunnan siirtyminen ryhmien tai päiväkotien välillä oli yleisempää kunnallisissa päiväkodeissa kuin yksityisissä päiväkodeissa. Tämä saattoi selittää sitä, että yksityisissä päiväkodeissa lapsille tarjottiin päiväkotien lähiesihenkilöille tehdyn kyselyn perusteella varhaiskasvatusta korvaavaa toimintaa ja pidettiin yhteyttä useammin kuin kunnallisissa päiväkodeissa. (Saranko ym. 2021.)

Siitä huolimatta, että päiväkodeilla ei ollut velvoitetta huomioida kotiin jääneitä lapsia, monissa kunnissa päätettiin kehittää ja toteuttaa niin sanottua etävarhaiskasvatusta (ks. esim. Gillberg & Ruokonen 2022; Kangas &

Niinistö 2022; Saranko ym. 2021). Suomessa etävarhaiskasvatusta järjestettiin varhaiskasvatuksen toimijoiden mukaan samoin menetelmin kuin monissa muissa maissa: lapsille lähetettiin valmiita videoita, järjestettiin videovälitteisiä ohjattuja tuokioita ja jaettiin erilaisia tehtäväpaketteja sekä toimintamateriaaleja (ks. Dayal & Tiko 2020; Gillberg & Ruokonen 2022; Kangas & Niinistö 2022; Park, Logan, Zhang, Kamigaichi & Kulapichitr 2020; Samuelsson, Wager & Ødegaard 2020; Saranko ym. 2021; Steed & Leech 2021). Monissa maissa varhaiskasvatus kuuluu oppivelvollisuuden piiriin, minkä vuoksi etävarhaiskasvatuksen tavat muistuttivat paljon koulujen toteuttamaa etäopetusta. Myös Suomessa saatettiin ottaa etävarhaiskasvatukseen mallia koulujen etäopetuksesta (Gillberg & Ruokonen 2022). Toisaalta Kangas ja Niinistö (2022) toteavat suomalaisen etävarhaiskasvatuksen korostaneen yhteisöllisyyttä, osallisuuden tukemista ja kokonaisvaltaista oppimista ainedidaktisen pedagogiikan sijaan. Lasten yhteyttä ja kuulumisen tunnetta päiväkotiiin pidettiin yllä esimerkiksi puhelimitse (ks. myös Saranko ym. 2021). Etävarhaiskasvatusta toteutettiin sensitiivisesti huomioimalla lisäksi lasten yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisen aseman säilyttäminen (Kangas & Niinistö 2022).

Kangas ja Niinistö (2022) havaitsivat etävarhaiskasvatuksen toteutuksessa vallinneen myös pedagogisia jännitteitä erityisesti toiminnan tavoitteisiin ja organisointiin liittyen. Esimerkiksi osa heidän tutkimukseensa vastanneista varhaiskasvatuksen opettajista ei maininnut toimintaa kuvatessaan lainkaan lapsia vaan pohti ennemminkin, kuinka tukea lasten vanhempia (ks. myös Kuutti ym. 2021). Vastavia tuloksia on raportoitu niin ikään kansainvälisesti (Steed & Leech 2021). Tutkimuksesamme keskityimme nimenomaisesti lapsille tarjottuihin huomioinnin muotoihin.

Kansainvälisissä tarkasteluissa on esitetty, että koronapandemian aiheuttamien yhteiskunnallisten sulkutoimenpiteiden vuoksi varhaiskasvatuksessa oli tarpeen maailmanlaajuisesti kehittää etäopetusta ja digitaalista

tietotaitoa (ks. esim. Atilas ym. 2021; Dayal & Tiko 2020; Kruszewska, Nazaruk & Szweczyk 2022; Solekhah 2020). Myös Suomessa etävarhaiskasvatusta toteutettiin paikoin digitaalisin keinoin, vaikka haasteita tuottivatkin tietoteknisten välineiden vähäisyys tai puuttuminen (ks. esim. Gillberg & Ruokonen 2022; vrt. Nurhonen ym. 2021) ja ennen kaikkea henkilökunnan puutteellinen digiosaaminen (Nurhonen ym. 2021). Osassa päiväkoteja henkilökunnalle pystyttiin kuitenkin järjestämään koulutusta digitaalisten kehittämisiksi (Saranko ym. 2021).

Haasteita etävarhaiskasvatuksen tarjoamisessa eri toimijoiden kesken aiheuttivat myös vaihtelevat tietosuojakäytänteet. Esimerkiksi osassa kuntia rajattiin erilaisten sovellusten ja sosiaalisen median, kuten WhatsApp-pikaviestisovelluksen, Facebookin, Instagramin ja YouTuben, käyttö tietosuojasyyihin vedoten, kun toisissa kunnissa näillä samoilla palveluilla pidettiin yhteyttä lapsiin ja heidän perheisiinsä. (Gillberg & Ruokonen 2022.) Lisäksi haasteita aiheuttivat esimerkiksi yksittäisiltä lapsilta puuttuneet kuvausluvut (Kangas & Niinistö 2022).

Toisin kuin monissa muissa maissa, Suomessa etävarhaiskasvatusta kehittivät pitkälti yksittäiset varhaiskasvatuksen opettajat, sillä kunnilla ei ollut valtioneuvoston linjausten mukaan velvollisuutta järjestää etävarhaiskasvatusta (Kangas & Niinistö 2022). Gillberg ja Ruokosen (2022) mukaan aktiivisimmat varhaiskasvatuksen opettajat etsivät ja jakoivat vinkkejä yli päiväkotij- ja kuntarajojen sosiaalisen median ryhmissä, kuten Facebookissa. Osa varhaiskasvatuksen henkilöstöstä koki jääneensä yksin poikkeusolojen aikana, ja monin paikoin henkilökunnan tiedottamisessa sekä johtamisessa olisi ollut parantamisen varaa (Gillberg & Ruokonen 2021; Kuutti ym. 2021; Nurhonen ym. 2021). Kangas ja Niinistö (2022) toteavat kuitenkin suomalaisten varhaiskasvatuksen opettajien toimineen yllättävässä ja monin tavoin haastavassa tilanteessa eettisesti kestävästi sekä lapset ja perheet kohdaten.

Tutkimuksen toteutus

Tutkittavat ja aineistonkeruu

Hyödynnämme tässä tutkimuksessa Jyväskylän yliopiston yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kanssa toteuttaman Varhaiskasvatus ja koronapandemia -hankkeen kyselytutkimusaineistoa. Hanketta on rahoittanut Jyväskylän yliopiston osuudelta opetus- ja kulttuuriministeriö THL:n rahoituksen perusteessa puolestaan eduskunnan myöntämään lisämäärärahaan koronaepidemian yhteiskunnallisten vaikutusten tutkimiseksi. Tutkimushankkeella on Jyväskylän yliopiston eettisen toimikunnan puoltava lausunto. (Sulkanen, Alasuutari, Närvi & Lammi-Taskula 2021.)

Kyselyaineisto kerättiin marraskuun 2020 ja tammikuun 2021 välisenä aikana. Kysely oli suunnattu 1.10.2014–30.9.2015 välisenä aikana syntyneiden eli noin viisivuotiaiden lasten huoltajille eri puolilla Suomea. Huoltajien nimet ja osoitetiedot saatiin Digi- ja väestötietovirastosta.

Otos koostui kahdesta osasta. Ensimmäiseksi valitsimme harkinnanvaraisesti kevään 2020 koronatilanteen perusteella mukaan kuntia, joissa koronatartuntojen määrä oli THL:n covid-19-tartuntakartan mukaan vähäinen sekä kuntia, joissa tartuntoja oli runsaasti ottaen samalla huomioon sen, että mukaan tulee kuntia maantieteellisesti mahdollisimman laajasti eri puolilta Suomea. Otoskunniksi valittiin Joensuu, Kajaani, Kemi, Lappeenranta, Mikkeli, Rovaniemi, Tornio, Turku ja Vaasa, kun vielä huomioitiin kuntien viisivuotiaiden ikäluokan suuruus riittävän suuren otoksen saamiseksi. Otokseen valittiin näistä kunnista Turku lukuun ottamatta kaikki kohdeyhmän lasten huoltajat. Turkulaisten huoltajien joukosta tehtiin osittainen satunnaisotanta siten, että postinumeron mukaan järjestettyjen rekisteritietojen joukosta poimittiin tutkimukseen joka toisen lapsen huoltajat. Tarkoituksena oli, että kyselyyn kutsuttaisiin vastaajiksi otoksen lasten kaikki huoltajat riippumatta heidän asumisestaan lapsen kanssa samassa osoitteessa. Digi- ja väestötietoviraston järjes-

telmien uudistamisen vuoksi tutkimukseen saatiin kuitenkin vain kohdeyhmän lasten kanssa samassa osoitteessa asuvien huoltajien yhteystiedot. Kaikkiaan otoksen ensimmäisessä osassa huoltajia oli yhteensä 7227 edustaen 4261 noin viisivuotiaista lasta. (Sulkanen, Alasuutari, Närvi & Lammi-Taskula 2021.)

Otoksen toisen osan muodosti strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoittaman Tasa-arvon kysymykset varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja lastenhoidon tukien järjestelmässä (CHILDCARE) -pitkittäistutkimushankkeen vuonna 2019 toteuttaman kyselytutkimuksen vastaajista huoltajat, jotka olivat antaneet suostumuksensa mahdollisen jatkokyselyn lähettämiseen. Huoltajia oli yhteensä 1609, ja heillä oli yhteensä 1286 noin viisivuotiaista lasta. (Sulkanen ym. 2020.)

Lopulliseen otokseen kuului siis 8836 huoltajaa, ja he edustivat yhteensä 5648 noin viisivuotiaista lasta. Koska kaikki huoltajat olivat lasten vanhempia, käytämme heistä yksinkertaisuuden vuoksi vanhempi-käsitettä. Aineistonkeruu toteutettiin verkkokyselynä Webropol-ohjelmalla suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi sekä paperilomakkeella suomeksi. Kyselyyn vastasi 1850 (20,9 %) vanhempaa 1603 lapselta (lapsikohtainen vastausosuus 28,4 %). 247 lapsen (15,41 %) molemmat vanhemmat vastasivat kyselyyn.

Rajaudumme tässä tutkimuksessa tarkastelemaan lapsia, jotka jäivät kotihoitoon päiväkodista keväällä 2020 covid-19-poikkeusolojen takia (vastanneet vanhemmat N=1154, 62,38 % käytettävissä olevasta otoksesta). 160 lapsen (13,86 %) molemmat vanhemmat vastasivat kyselyyn; näistä tarkasteluun valittiin satunnaisesti vain toisen vanhemman vastaukset. Näin muodostettu aineisto sisälsi 994 lapsen liittyvät vastaukset (62,01 %). Lapset (51,21 % tyttöjä) olivat poikkeusolojen alkaessa iältään keskimäärin 5,1 vuotta (keskihajonta 0,29 vuotta, vaihteluväli 4 v 7 kk–5 v 9 kk). Äidit (74,8 %), Suomessa syntyneet (91,0 %), kaupunkialueilla asuvat (91,07 %) ja korkeakoulutetut (79,58 %) vanhemmat olivat yliedustettuina aineistossa.

Mittarit ja muuttajat

Lapsen huomiointia päiväkodin taholta covid-19-poikkeusolojen aikana tiedusteltiin vanhemmalta ”Millaista tukea noin 5-vuotiaan lapsesi varhaiskasvatuspaikasta (päiväkodista, perhe- tai ryhmäperhepäivähoidosta) tarjottiin hänelle koronapoikkeusaikana keväällä 2020?” -kysymyksellä. Kyselyn alussa vastaajille oli kerrottu, että osa kysymyksistä koskee koronapoikkeusaikaa eli ajanjaksoa 16.3.-14.5.2020. Valitsimme tämän määrittelynsä kattaessa ajanjakson, jolloin perusopetus oli kokonaan etäopetuksessa ja jolloin hallitus myös suositteli lasten jäämistä kotiin varhaiskasvatuksesta (OKM, STM & Valtioneuvoston viestintäosasto 2020).

Kysymykseen oli kaksi kielteistä vaihtoehtoa (1=Lapselle ei tarjottu mitään tukea ja 2=Lapseen ei pidetty mitään yhteyttä), yhdeksän valmista sisällöllistä vastausvaihtoehtoa (vastausluokat 3–11) sekä muu-vaihtoehto sisältäen avoimen vastausmahdollisuuden (vastausluokka 12). Vanhempi sai valita tarvittaessa useamman vaihtoehdon. Sisällölliset vastausvaihtoehdot on esitetty tarkemmin tulosten yhteydessä taulukossa 1. Muu-vaihtoehtoon tulleet vastaukset luokittelimme olemassa oleviin luokkiin silloin, kun vastaukset olivat samankaltaisia annettujen huomiointikeinojen (valmiit sisällölliset vaihtoehdot) kanssa. Valmiisiin sisällöllisiin vaihtoehtoihin eli olemassa oleviin luokkiin sopimattomat vastaukset jätimme omaksi muu-luokakseen. Tutkimuskysymystä 2 koskevia analyysia varten koodasimme vastauksista uuden kaksiluokkaisen Huomiointi päiväkodista -muuttujan, joka sai arvon 0, jos tukea tai yhteydenpitoa päiväkodista ei ollut (sisältäen vastausluokat 1–2) ja arvon 1, jos viisivuotias lapsi sai mitä tahansa tukea tai häneen pidettiin yhteyttä päiväkodista millä tahansa tavalla (sisältäen vastausluokat 3–12).

Tutkimuskysymykseen 2 liittyvissä analyysissa tarkastelimme riippumattomina muuttujina lapsen ja perheeseen liittyviä tekijöitä: lapsen tuen tarvetta, vanhemman arviota viisivuotiaan lapsen terveydentilasta, vanhem-

man koulutustasoa ja syntymämaata. Nämä tekijät valittiin tarkasteluun siitä syystä, että niitä voidaan pitää syrjäytymisen ja eriarvioistumisen riskitekijöinä (ks. Redmond ym. 2022; Valtioneuvoston kanslia 2018). Lisäksi näiden tekijöiden on havaittu haastaneen varhaiskasvatusta ja kouluja yhteydenpidossa sekä tuen tarjoamisessa lapsille ja heidän vanhemmilleen koronapandemian aikana (Goman ym. 2021; Kangas & Niinistö 2022; Kuutti ym. 2021; Kyllönen ym. 2020b; Saranko ym. 2021).

Tarkastelimme niin ikään kontekstuaalisina tekijöinä viisivuotiaan lapsen päiväkotipalvelun tarjoajaa, perheen kotikunnan alueluokkaa sekä kotikunnan covid-19-ilmaantuvuuslukua keväällä 2020, sillä erityyppiset kunnat ovat varhaiskasvatuspalvelujen tarjoamisessa erilaisissa tilanteissa (Karila, Alasuutari, Fjällström & Ruutiainen 2022). Lisäksi aiempien tutkimusten mukaan erityyppisten kuntien ja yksityisten ja julkisten päiväkotien välillä on havaittu joitain eroja lasten huomioimisen tavoissa (Saranko ym. 2021). Covid-19-ilmaantuvuusluku sisällytettiin analyysiin oletuksella, että korkeampi covid-19-ilmaantuvuus on voinut asettaa kunnille muita kuntia enemmän palvelujen järjestämisen haasteita, mikä on puolestaan voinut heijastua varhaiskasvatuspalveluihin ja kotona olevien lasten huomioimiseen.

Lapsen tuen tarve -muuttuja muodostettiin ”Onko noin 5-vuotiaalla lapsellasi kehitykseen tai terveyteen liittyvää todettua tai epäiltyä haastetta?” -kysymyksen perusteella. Vastausvaihtoehtoja oli kaksi: 0=eikä, 1=kyllä. Kohdelapsen terveyttä kysyttiin vanhemmalta ”Mitä mieltä olet noin 5-vuotiaan lapsesi terveydentilasta tällä hetkellä?” -kysymyksellä. Vastausvaihtoehtoja oli viisi: 1=erittäin huono, 2=melko huono, 3=keskinkertainen, 4=melko hyvä, 5=erittäin hyvä. Muuttujaa hyödynnettiin sellaisenaan analyysissa. Lapsen varhaiskasvatuspalvelun tarjoaja määriteltiin lapsen hoito- ja varhaiskasvatusratkaisusta saatujen tietojen perusteella. Päiväkotipalvelun tarjoaja -muuttuja koodattiin kaksiluokkaiseksi: 0=yksityinen päiväkotito, 1=kunnallinen päiväkotito.

Vanhemman koulutustasoa tiedusteltiin ”Mikä on ammatillinen koulutuksesi?” -kysymyksellä. Vastausvaihtoehtoja oli kahdeksan: 1=ei ammatillista koulutusta, 2=ammattikoulu tai muu ammatillinen tutkinto, 3=ammatillinen opistoasteen tutkinto (esimerkiksi teknillinen opisto), 4=alempi ammattikorkeakoulututkinto, 5=ylempi ammattikorkeakoulututkinto, 6=alempi yliopisto- tai muu korkeakoulututkinto, 8=ylempi yliopisto- tai muu korkeakoulututkinto. Vastauksista muodostettiin kaksiluokkainen muuttuja: 0=korkeintaan toisen asteen koulutus (sisältäen vastausluokat 1–3), 1=kolmannen asteen koulutus (sisältäen vastausluokat 3–8). Vanhemman syntymämaata tiedusteltiin ”Missä maassa olet syntynyt?” -kysymyksellä. Vastauksista muodostettiin kaksiluokkainen muuttuja: 0=ainakin toinen kohdelapsen vastanneista vanhemmista on syntynyt ulkomailla, 1=kaikki kohdelapsen vastanneista vanhemmista ovat syntyneet Suomessa. Muualla kuin Suomessa syntyneiden vastanneiden vanhempien vähäisestä määrästä johtuen tarkempi luokittelu, esimerkiksi syntymämaan mukaan, ei ollut mahdollinen.

Alueluokka-muuttuja muodostettiin luokittelemalla vastaajien Digi- ja väestötietovirastosta saadut osoitteet Suomen ympäristökeskuksen paikkatietopohjaisen alueluokkajaon kuntatason yleistyksen (Helminen ym. 2014) mukaisesti. Alueluokkajaossa maaseutumaiset alueet luokitellaan kolmeen eri luokkaan (kaupungin läheinen maaseutu, ydinmaaseutu, harvaan asuttu maaseutu). Koska tutkimuksemme tutkittavista kuitenkin vain harva asui maaseutualueella, yhdistimme ne samaan luokkaan ja koodasimme lopullisen muuttujamme kahteen luokkaan: 0=maaseutualueen kunnat, 1=kaupunkialueen kunnat.

Covid-19-ilmaantuvuusluku-muuttujan muodostimme jakamalla vuoden 2020 viikkojen 17 ja 18 aikana raportoitujen vastaajan kotikunnan covid-19-tapausten määrä kunnan väkiluvulla ja kertomalla osamäärän 100 000:lla. Analyysija varten luokittelimme kunnat kahteen luokkaan: 0=ilmaantuvuusluku <10, 1=ilmaantuvuusluku 10 tai suu-

rempi. Tiedot kuntien tartuntatautirekisterin mukaisista covid-19-tapauksista sekä kuntien viikkokohtaisista väkiluvuista haettiin THL:n (2021) kuutioraportoinnista. Lisäksi hyödynsimme tarkastelussamme kahta vakioitavaa muuttujaa: viisivuotiaan lapsen perherakennetta (0=yhden aikuisen perhe, 1=kahden aikuisen perhe) ja varhaiskasvatuksesta poissaolon määrää viikkoina.

Aineiston analyysi

Aineisto analysoitiin tilastollisin menetelmin Stata 17 -ohjelmistolla (StataCorp 2021). Kuvailevina tunnuslukuina tarkastelimme frekvenssejä, suhteellisia frekvenssejä, keskiarvoja ja -hajontoja. Varsinaisiin tutkimuskysymyksiin vastasimme binäärisen logistisen regressioanalyysin avulla. Menetelmä sopi tutkimuksemme, sillä riippuva muuttujamme oli kaksiluokkainen huomiointi päiväkodista -muuttuja. Riippumattomina muuttujina tarkastelimme vanhemman koulutustasoa, syntymämaata ja arviota viisivuotiaan lapsen terveydestä, tietoa lapsen tuen tarpeesta, lapsen päiväkotipalvelun tarjoajaa sekä tietoa lapsen kotikunnan alueluokasta ja covid-19-ilmaantuvuudesta. Riippumattomat muuttujat olivat logistisessa mallissa kaikki yhtä aikaa. Tutkimuksemme riippumattomien muuttujien välillä ei esiintynyt multikollinearisuutta, sillä niiden VIF (*variation inflation index*) -arvot olivat erittäin lähellä yhtä (vaihteluväli muuttujissamme 1,02–1,13) (Hair ym. 2022). Myös muuttujien keskinäiset Spearmanin korrelaatiot olivat hyvin maltillisia; suurin korrelaatio oli -0,31 lapsen tuen tarvetta ja terveydentilaa mittaavien muuttujien välillä. Lisäksi vakioimme analyysissa lapsen perherakenteen ja varhaiskasvatuksesta poissaolon määrän koronapoikkeusolojen takia.

Kuten esimerkiksi Breen, Karlson ja Holm (2018) sekä Niu (2020) ovat katsauksissaan suositelleet, esitämme binäärisen logistisen regressioanalyysin tulokset keskimääräisenä marginaalivaikutuksina (*average marginal effect*) ja niiden 95 prosentin luottamusvälien avulla. Keskimääräinen marginaalivaiku-

tus ilmaisee riippumattoman tai vakioitavan muuttujan keskimääräisen vaikutuksen huomion saamisen todennäköisyyteen. Toisin sanoen luku kertoo, miten todennäköisyys siitä, että lapsi on saanut huomiota päiväkodista, muuttuu, kun kiinnostuksen kohteena olevan riippumattoman muuttujan arvo muuttuu yhden yksikön ja samanaikaisesti muiden riippumattomien sekä vakioitavien muuttujien arvot pidetään niiden havaituissa arvoissa. Keskimääräisen marginaalivaikutuksen tulkitaan eroavan tilastollisesti merkitsevästi nollasta, jos sen 95 prosentin luottamusväli ei sisällä arvoa 0. Tulkinnan helpottamiseksi luvut on kerrottu sadalla, jolloin ne voidaan tulkita prosentteina.

Päiväkotien tarjoama tuki ja yhteydenpito koronapoikkeusolojen aikana

Päiväkotien huomioinnin keinot

Ensimmäiseksi tarkastelimme, miten päiväkodit huomioivat covid-19-poikkeusolojen vuoksi päiväkodista kotiin jääneitä lapsia sulkutoimenpiteiden aikana. Puolet (50,16 %) tutkimuksemme lapsista huomioitiin jollakin tavoin päiväkodin taholta. Suurinta osaa lapsista huomioitiin joko yhdellä (58,15 %) tai kahdella (28,07 %) eri tavalla. Kolmea tai useampaa huomioinnin keinoa sai puolestaan hieman yli kymmenesosa (13,78 %) viisivuotiaista.

Taulukossa 1 on eritelty eri huomiointitavat sekä niiden frekvenssit ja suhteelliset frekvenssit. Yleisin viisivuotiaille tarjottu huomiointitapa oli videon välityksellä tapahtunut ohjattu toiminta lapsille (ks. Taulukko 1). Siitä raportoi vajaa kolmannes vastaajista. Hieman yli neljäsosa vastaajista kertoi tarjotun mahdollisuutta hakea päiväkodilta tehtäväpaketteja tai -pusseja lapselle. Hieman alle neljännes vanhemmista taas vastasi, että viisivuotiaille oli soitettu päiväkodista ja kysytty kuulumisia. Neljänneksi yleisintä oli se, että päiväkotit tarjosi ulkotiiloissa toimintamahdollisuuksia, joita perheet pystyivät hyödyntämään itsenäisesti (esimerkiksi suunnistus- ja liikuntarastit). Viidesosa

vanhemmista raportoi viisivuotiaansa saaneen tätä tukimuotoa.

Loput kyselyssämme esitetyistä huomioinnin keinoista olivat harvinaisempia (ks. Taulukko 1). Reilu kymmenesosa vastanneista vanhemmista kertoi viisivuotiaansa saaneen päiväkodista postin välityksellä kirje- tai kortti-tervehdyksen. Lähes sama osuus vanhemmista raportoi päiväkodin järjestäneen vapaa-muotoisia videotapaamisia lapsiryhmille. Vain harvat kertoivat päiväkodin tarjonnan mahdollisuutta valvottuun ulkoiluun, ruokapakettien hakemiseen kotiin tai ruokailuun päiväkodilla. Avoimista muu-vastauksista yleisimpiä olivat sähköpostin, WhatsApp-sovelluksen tai muun päiväkodin käyttämän digitaalisen palvelun (esimerkiksi Wilma ja Daisy) kautta lähetetyt terveiset, toimintavinkit tai videot. Osa vanhemmista korosti avoimissa vastauksissaan, kuinka saatu huomiointi oli määrältään vähäistä, esimerkiksi seuraavanlaisin kommentein: “pari videotervehdystä”, “yksi tervehdys tekstiviestillä ja kuvalla” tai “kysyttiin whatsappilla mitä kuuluu (kerran)”.

Lapsen huomiointia selittävät tekijät

Toisena tutkimuskysymyksenä selvitimme viisivuotiaaseen lapseen tai hänen perheeseensä liittyviä tekijöitä, jotka olivat yhteydessä päiväkodin todennäköisempään lapsen huomiointiin kevään 2020 covid-19-poikkeusolojen aikana. Analysoitavien muuttujien kuvailevat tiedot on esitetty taulukossa 2 ja binäärisen logistisen regressioanalyysin tulokset taulukossa 3.

Ainoastaan kontekstuaaliset taustatekijät – päiväkotipalvelun tarjoaja sekä lapsen kotikunnan covid-19-ilmaantuvuusluku – olivat yhteydessä siihen, että päiväkotit huomioi lasta poikkeusolojen aikana (ks. Taulukko 3). Mikäli viisivuotias oli yksityisen palveluntuottajan päiväkodissa, oli kunnallista päiväkotia todennäköisempää, että päiväkodista huomioitiin häntä. Lapsen huomiointi päiväkodin taholta oli todennäköisempää myös kunnissa, joissa covid-19-ilmaantuvuusluku oli keväällä poikkeusolojen aikaan 10 tai korkeampi, verrattuna matalamman ilmaantuvuusluvun kuntiin. Sen si-

jaan vanhemman koulutustaso ja syntymämaa, lapsen terveystilanne, lapsen tuen tarve sekä kotikunnan alueellinen tyyppi eivät olleet

yhteydessä siihen, huomioitiinko viisivuotiaita päiväkodin taholta covid-19-poikkeusolojen aikana vai ei.

TAULUKKO 1. Päiväkotien tarjoamat huomioinnin keinot covid-19-poikkeusolojen aikana (N=458)

Varhaiskasvatuksen tarjoamat huomioinnin keinot (sama lapsi on voinut saada yhtä tai useampaa muodoista)	n	%
1) Videon välityksellä ohjattua toimintaa lapsille	140	30,57
2) Mahdollisuus hakea päiväkodilta tehtäväpaketteja tai -pusseja lapselle	126	27,51
3) Lapselle soitettiin ja tiedusteltiin kuulumisia	106	23,14
4) Toimintamahdollisuuksia ulkotiloissa, joita perheet pystyivät hyödyntämään itsenäisesti (esim. suunnistusrastit, liikuntarastit)	91	19,87
5) Lähetettiin postin välityksellä henkilökohtaisia kirje- tai korttitervehdyksiä	63	13,76
6) Vapaamuotoisia videotapaamisia lapsiryhmille	51	11,14
7) Mahdollisuus valvottuun ulkoiluun (esim. päiväkodin pihalla, metsäretkillä tms.)	29	6,33
8) Mahdollisuus hakea kotiin ruokapaketteja	27	5,90
9) Mahdollisuus ruokailuun päiväkodissa	11	2,40

TAULUKKO 2. Tutkittujen muuttujien kuvailevat tunnusluvut (N=862–994): Kategorisille muuttujille ilmoitetaan frekvenssit (n) ja suhteelliset frekvenssit (%), jatkuvaluonteisille muuttujille keskiarvo (ka.) ja keskihajonta (kh)

Muuttujat	n*	%
Lapsen huomiointi päiväkodista covid-19-poikkeusolojen aikana (0=eikä, 1=kyllä)	455 / 458	49,84 / 50,16
Lapsen tuen tarve (0=eikä, 1=kyllä)	823 / 171	82,80 / 17,20
Päiväkotipalvelun tarjoaja (0=yksityinen, 1=kunnallinen)	231 / 684	25,25 / 74,75
Vanhempien syntymämaa (0=ainakin toinen vastanneista vanhemmista syntynyt ulkomailla, 1=vastanneet vanhemmat syntyneet Suomessa)	88 / 906	8,85 / 91,15
Vanhemman koulutustaso (0=korkeintaan toisen asteen koulutus, 1=korkea-asteen koulutus)	191 / 791	19,45 / 80,55
Alue (0=maaseutu/taajama, 1=kaupunki)	49 / 945	4,93 / 91,07
Covid-19-ilmaantuvuusluku kotikunnassa (per 100000 asukasta) (0=ilmaantuvuusluku < 10, 1 = ilmaantuvuusluku 10 tai enemmän)	651 / 343	65,49 / 34,51
Perherakenne (0=yhden aikuisen perhe, 1=kahden aikuisen perhe)	89 / 905	8,95 / 91,05
	ka.	kh
Lapsen terveys (1=erittäin huono...5=erittäin hyvä)	4,79	0,46
Poissaolo varhaiskasvatuksesta koronapoikkeusolojen takia (viikoissa; havaittu vaihteluväli 1–40 viikkoa)	10,62	5,71

Huom. *Frekvenssit laskettu käytettävissä olevan tiedon perusteella.

TAULUKKO 3. Viisivuotiaaseen lapseen ja hänen perheeseensä liittyvien tekijöiden yhteydet lapsen saamaan huomioon päiväkodista kevään 2020 covid-19-poikkeusolojen aikana binäärisen logistisen regressioanalyysin avulla tarkasteltuna (N=829)

Riippumattomat muuttujat	Lapsen huomiointi päiväkodista covid-19-poikkeusolojen aikana 0=ei, 1=kyllä	
	Keskimääräinen marginaalivaikutus	95 % luottamusväli
Lapsen tuen tarve (0=ei, 1=kyllä)	5,17	-4,43–14,77
Lapsen terveys (1=erittäin huono...5=erittäin hyvä)	1,11	-6,47–8,70
Päiväkotipalvelun tarjoaja (0=yksityinen, 1=kunnallinen)	-25,34	-32,62– -18,07
Vanhempien syntymämaa (0=ainakin toinen vastanneista vanhemmista syntynyt ulkomailla, 1=kaikki vastanneet vanhemmat syntyneet Suomessa)	-4,89	-18,21–8,43
Vanhemman koulutustaso (0=korkeintaan toisen asteen koulutus, 1=kolmannen asteen koulutus)	3,78	-4,73–12,30
Alue (0=maaseutu/taajama, 1=kaupunki)	-12,59	-27,90–2,71
Covid-19-ilmaantuvuusluku kotikunnassa (per 100000 asukasta) (0=ilmaantuvuus < 10, 1=ilmaantuvuus 10 tai enemmän)	10,57	3,44–17,69
Vakioitavat muuttujat		
Perherakenne (0=yhden aikuisen perhe, 1=kahden aikuisen perhe)	-6,90	-18,30–4,50
Poissaolo varhaiskasvatuksesta koronapoikkeusolojen takia (viikkoa)	-0,03	-0,65–0,60

Pohdinta

Olemme tutkineet tässä artikkelissa, miten päiväkodit huomioivat kotiin jääneitä lapsia covid-19-poikkeusolojen aikana keväällä 2020 ja mitkä tekijät selittivät lapsen todennäköisyyttä saada huomiota päiväkodista. Huomioinnilla olemme tarkoittaneet erilaisia päiväkotien tapoja pitää yhteyttä, tarjota tukea ja järjestää etävarhaiskasvatusta kotiin jääneille lapsille. Tarkastelumme kohteena ovat olleet nimenomaisesti suoraan lapselle tarkoitettujen erilaisten huomioinnin muodot, emmekä sen vuoksi ole käsitelleet tässä artikkelissa lainkaan vanhemmille suunnattua huomiointia.

Tiedostamme, että osa varhaiskasvatuksen opettajista on saattanut poikkeusolojen aikaan keskittyä lähes yksinomaan lasten vanhempien

tukemiseen lasten sijaan (ks. esim. Kangas & Niinistö 2022; Kuutti ym. 2021). Aineistomme perusteella osa lapsista jäi poikkeusolojen aikana täysin vaille huomiointia päiväkodista, mikä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että päiväkodista ei olisi pidetty lainkaan yhteyttä näiden lasten perheisiin. Tutkimuksemme tuo esille päiväkotien toimintaa poikkeustilan aikaan vanhempien raportoimana, toisin kuin aiemmat, pitkälti varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkökulmaan keskittyneet tutkimukset (ks. esim. Gillberg & Ruokonen 2022; Kangas & Niinistö 2022; Kuutti ym. 2021; Saranko ym. 2021).

Poikkeusaikana kotiin jääneet lapset eriarvoisessa asemassa

Vain puolet tutkimuksemme lapsista huomioitiin kotihoidon aikana päiväkodista; tässä

suhteessa poikkeusolojen aikaan päiväkodeista kotiin jääneet lapset olivat eriarvoisessa asemassa. Myös aiempien selvitysten mukaan iso määrä varhaiskasvatukseen lapsia jäi poikkeusolojen aikana tavoittamattomiin (Karvi 2020). Lasten huomioonmahdollisuuksia ovat voineet estää esimerkiksi henkilöstön vaihtuvuus ja siirtely ryhmästä toiseen tai muihin kuntapalveluihin sekä muut päiväkotien lähitoiminnassa tehdyt muutokset (ks. esim. Kuutti ym. 2021; Saranko ym. 2021). Lisäksi monet varhaiskasvatuksen opettajat ovat aikaisemmissa tutkimuksissa raportoineet poikkeusolojen aikaisesta lisääntyneestä kuormituksesta, joka on johtunut lähitoiminnan muutoksista mutta myös pitkään jatkuneesta epätietoisuudesta, sairastumisen riskistä sekä puutteellisesta johtajan tuesta (Gillberg & Ruokonen 2022; Kuutti ym. 2021; Nurhonen ym. 2021). Työntekijöiden lisääntynyt kuormitus on voinut heijastua yhteydenpitoon kotiin jääneisiin lapsiin. Osa varhaiskasvatuksen henkilöstöstä koki kuitenkin poikkeusolojen olosuhteiden tuoneen myös uusia mahdollisuuksia pedagogiikan toteuttamiselle ja esimerkiksi pienentyneiden lapsiryhmien mahdollistavan päiväkoteihin jääneiden lasten paremman yksilöllisen huomioimisen (Kuutti ym. 2021) – herättäen samalla kysymyksen lasten eriarvoistumisesta poikkeusolojen aikana.

Tarjotun huomioonmisen tavat ja määrä vaihtelivat yhdestä puhelinsoitosta yhdeksään erilaiseen tuen ja yhteydenpidon muotoon. Vanhempien raportoiman huomioonmisen tarjoamisen vaihtelevuus on linjassa aiempien varhaiskasvatuksen henkilöstön tai esihenkilöiden vastauksiin perustuvien tutkimusten kanssa (mm. Gillberg & Ruokonen 2022; Nurhonen ym. 2022; Saranko ym. 2021). Useimmin huomioonmisen tavat liittyivät varhaiskasvatuksen kasvatukselliseen vastuuseen, kuten videovälitteisen ohjatun toiminnan järjestämiseen ja erilaisten tehtäväpakettien tarjoamiseen. Myös muissa Suomessa kevään 2020 osalta toteutetuissa kyselyissä on havaittu tällaisen tuen ja huomioonmisen olleen yleisimpiä tapoja tarjota lapsille etävarhaiskasvatusta tai varhais-

kasvatusta korvaavaa toimintaa (Gillberg & Ruokonen 2022; Saranko ym. 2021). Tämä varhaiskasvatuksen kasvatukselliseen tai pedagogiseen vastuuseen painottunut huomiointi saattaa osin selittyä tutkimuksemme keskitymisestä noin viisivuotiisiin lapsiin, joiden varhaiskasvatus usein rinnastetaan esiopetukseen eli niin sanottuun eskariin viskari-käsitettä käyttäen. Viskarilla viitataan monin paikoin Suomessa viisivuotiaiden varhaiskasvatuksen luonteeseen esiopetukseen valmistavana opetuksena, jolle on nuorempien lasten varhaiskasvatusta tyypillisempää esimerkiksi tehtävä-orientoituneisuus.

Tutkimukssamme videovälitteinen ohjattu toiminta oli vanhempien raportoima yleisimmin lapsille tarjottu huomioonmisen tapa (vrt. Gillberg & Ruokonen 2022). Kansainvälisessä tutkimuksessa on niin ikään raportoitu vastaavanlaisesta tuloksesta (Steed & Leech 2021), ja videovälitteistä ohjattua toimintaa pidetäänkin toimivimpana tapana järjestää etäopetusta varhaiskasvatukseen lapsille (Lau & Lee 2020; Kim 2020). Tutkimukssamme videovälitteisen toiminnan yleisyyttä voi selittää jälleen keskittyminen viisivuotiisiin lapsiin, sillä heidän varhaiskasvatuksessaan voidaan käyttää kehityksellisten syiden vuoksi tavallisestikin enemmän digivälitteitä kuin nuorempien lasten kanssa. Videovälitteisen toiminnan tarjoamisen yleisyys aineistossamme viittaa myös siihen, että digitaalinen tietotaito ja resurssit olivat ainakin osassa tutkimuksemme osallistuneiden lasten päiväkodeista hyvällä tasolla, minkä ansiosta ne voitiin ottaa käyttöön myös kriisitilanteen aikana. Kangas ja Niinistö (2022) esittävät, että Suomessa varhaiskasvatuksen opettajat ottivat digitaalisia etävarhaiskasvatuksen tapoja käyttöön varsin ennakkoluulottomasti kansainvälisiin tarkasteluihin verrattuna.

Kolmanneksi yleisimmin tutkimukssamme lapsia huomioitiin pitämällä heihin yhteyttä puhelimitse. Vastaavasti myös Kankaan ja Niinistön (2022) haastattelemista varhaiskasvatuksen opettajista osa piti yhteyttä lapsiin puhelimitse viikoittain. Puhelinkeskusteluilla

voidaan esimerkiksi pyrkiä pitämään yllä lapsen kuulumisuuden tunnetta päiväkotiin.

Vähiten lapsille tarjottiin heidän vertais-suhteitaan tukevaa toimintaa, kuten vapaa-muotoisia videovälitteisiä tapaamisia tai ohjattuja ulkoiluhetkiä. Lapset kuvasivatkin Helsingin yliopiston Korona tuli kylään -tutkimushankkeessa ikävöineensä poikkeusolojen aikana erityisesti kavereitaan ja yhteisiä leikkejä (Nurhonen ym. 2021). Kangas ja Niinistö (2022) huomasivat tutkimuksessaan, että leikki – jota pidetään varhaiskasvatuksikäisille lapsille ominaisena tapana oppia – jäi täysin huomiotta varhaiskasvatuksen opettajien vastauksissa koskien heidän toteuttamaansa etävarhaiskasvatusta. Tällaisen vapaamman lasten vertais-suhteita ja leikkitoimintaa tukevan toiminnan vähyys voi selittyä sillä, että etävarhaiskasvatuksessa saatettiin ottaa mallia koulujen etäopetuksesta (Gillberg & Ruokonen 2022). Lisäksi, kuten Kangas ja Niinistö (2022) ovat ehdottaneet, varhaiskasvatuksen työntekijät ovat voineet ajatella, että lapsilla on ollut mahdollisuus leikkiä kotona eikä siihen tarvitse sen vuoksi erikseen ohjata. Lisäksi tulosta saattaa selittää jo aiemmin mainittu tutkimuksemme kohdentuminen niin sanottuihin viskareihin. Koska varhaiskasvatuksessa tehdään tämän ikäluokan kanssa jo muutenkin esimerkiksi niin sanottuja viskaritehtäviä, on mahdollista, että heille tarjottu etävarhaiskasvatuskin painottui tehtävätyyppiseen tukeen.

Selvitimme tutkimuksessamme lapselle tarjotun huomioinnin tapoja, mutta emme sitä, mitä tarjotuista tavoista lapset lopulta hyödynsivät. Esimerkiksi Lastensuojelun keskusliiton tekemän selvityksen perusteella etävarhaiskasvatukseen osallistuminen oli vähäisempää kuin perusopetuksen etäopetukseen osallistuminen (Paju 2020). Kaikki lapset eivät siis välttämättä osallistuneet heille tarjottuihin videovälitteisiin tapaamisiin, esimerkiksi kodin puutteellisten digitaalisten välineiden tai lapsen tai vanhemman heikkojen digitaitojen vuoksi tai siksi, ettei vanhemmalle ole ollut mahdollisuutta auttaa lastaan (Kangas & Niinistö 2022; Timmons ym. 2021). Vanhemmal-

la on suuri merkitys varhaiskasvatuskäisen lapsen osallistumisessa etäopetukseen; vanhemman omat asenteet mutta myös esimerkiksi etätyöt voivat estää lasta osallistumasta etäopetukseen (Gayatri 2020; Timmons ym. 2021). Jatkotutkimukset voisivat selvittää, miten tärkeäksi tai hyödylliseksi vanhemmat kokivat saadun tuen sekä mitkä seikat olivat yhteydessä koettuun hyötyyn.

Yksityiset päiväkodit aktiivisempia huomioimaan lapsia

Tutkimuksemme perusteella yksityisessä päiväkodissa olevat lapset saivat kunnallisissa päiväkodissa olevia lapsia todennäköisemmin huomiota poikkeusolojen aikana. Tätä voi selittää esimerkiksi yksityisten päiväkotien kunnallisia päiväkoteja pienempi koko sekä mahdollisesti selkeämpi johtamisjärjestelmä. Lisäksi kunnallisissa päiväkodeissa tehtiin yksityisiä päiväkoteja enemmän muutoksia lähi-toimintaan, esimerkiksi siirtämällä henkilöstöä lapsiryhmästä toiseen, mikä saattoi näkyä muun muassa lapsia ja vanhempia koskevan tiedon katoamisena ryhmästä ja siten selittää yksityisten parempaa valmiutta huomioida kotiin jääneet lapset. (Ks. Saranko ym. 2021.) Voidaan myös ajatella, että yksityisten päiväkotien ero kunnallisten päiväkotien toimintaan kertoo tärkeydestä kiinnittää huomio maksavien asiakkaitensa tyytyväisyyteen ja asiakkuuden säilymiseen – vaikka ne käytännössä toimivatkin paljolti julkisella tuella (ks. esim. Ruutiainen, Karila & Alasuutari 2020).

Lisäksi lapsen asuinkunnan covid-19-ilmaantuvuusluku oli yhteydessä huomion saamisen todennäköisyyteen siten, että suuremman ilmaantuvuusluvun kunnissa lapset saivat todennäköisemmin huomiota kuin pienemmän ilmaantuvuusluvun kunnissa. Tätä tulosta on mahdotonta selittää aiemman tutkimuksen perusteella, koska tutkimusta aiheesta ei tietojemme mukaan ole. Yksi mahdollinen selitys voisi olla esimerkiksi yhteydet asenteissa ja ilmaantuvuudessa: pienemmän ilmaantuvuuden kunnissa ei pandemia välttämättä ole tuntunut, koko Suomea koskevista suosituksista huolimatta,

yhtä lähellä olevalta ja toimenpiteitä vaativalta kuin suuremman ilmaantuvuuden kunnissa. Korkeamman covid-19-ilmaantuvuuden kunnilla saattoi myös olla muita yhdistäviä tekijöitä, jotka voisivat selvitä tarkempien kuntatarkasteluiden kautta.

Sen sijaan mitkään tutkituista lapseen tai perheeseen liittyvistä tekijöistä – lapsen tuen tarve, vanhemman arvio lapsen terveydentilasta sekä vanhemman koulutustaso ja syntymämaa – tai muista kontekstuaalisista tekijöistä (kotikunnan alueluokka) eivät olleet yhteydessä huomiointin saamisen todennäköisyyteen. Tämä tarkoittaa sitä, ettei taustatekijöidensä vuoksi jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin oltu sen enempiä yhteydessä kuin muihin lapsiin. Tutkimusaineistomme perusteella näyttää näin ollen siltä, etteivät päiväkodit toteuttaneet poikkeusolojen aikana positiivista diskriminaatiota kotiin jääneiden lasten huomiointin suhteen. Vastaavasti aiemmissa tutkimuksissa on todettu tuen tarpeisille lapsille tarjotun tuen jatkumisen olleen poikkeusolojen aikana haastavaa niin varhaiskasvatuksessa (Kuutti ym. 2021; Saranko ym. 2021) kuin perusopetuksessa (Goman ym. 2021).

Rajauduimme tässä artikkelissa tarkastelemaan huomiointiin yhteydessä olevia tekijöitä kaksiluokkaisella muuttujalla: huomioitiinko lasta lainkaan päiväkodista vai ei. Jatkotutkimuksissa voitaisiin selvittää lisäksi huomiointin määrään yhteydessä olevia tekijöitä, eli mitkä tekijät selittävät eroja sen suhteen, että joillekin lapsille tarjottiin hyvin niukasti erilaisia huomiointin muotoja ja toisille taas runsaammin eri vaihtoehtoja.

Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitteet

Tulostemme yleistettävyyttä rajoittaa aineistomme painottuminen korkeasti koulutettujen, Suomessa syntyneiden ja kaupunkialueiden kunnissa asuvien vastauksiin, jolloin jää epäselväksi, missä määrin havaintomme pätevät myös matalammin koulutettujen vanhempien, maahanmuuttajataustaisten vanhempien ja maaseutumaisien kuntien lapsiin. Lisäksi tutkimustuloksiamme tulkittaessa on otettava

huomioon, että rajoituimme tarkastelemaan noin viisivuotiaita päiväkotihoidossa olevia lapsia. Tuloksemme eivät näin ollen anna tietoa siitä, millaisin keinoin nuorempia tai esikouluikäisiä päiväkodissa olleita lapsia huomioitiin tai hyödynnettiin esimerkiksi perhepäivähoitossa samankaltaisia huomiointin keinoja kuin päiväkodeissa.

Toteutimme kyselyn syksyllä 2020 tiedustellen kevään 2020 tilannetta, joten tutkimuksen toteuttaminen retrospektiivisesti voidaan pitää sekä sen vahvuutena että rajoitteena. Vanhempien muistamista on saattanut tukea kevään olojen poikkeuksellisuus ja se, että päiväkodista saatu tai saamatta jäänyt tuki on voinut olla olennainen osa etätyöskentelevien vanhempien haasteellisen arjen järjestämistä. Toisaalta ajanjakson kuormittavuus on voinut heikentää vanhempien muistamista. Lisäksi on mahdollista, että vanhemmat ovat muistaneet kevään 2020 tilanteen eri tavoin kuin se todellisuudessa on ollut.

Lopuksi

Tutkimuksemme osoittaa tarpeen suunnitella sekä päättää yhteiset linjaukset ja ohjeistukset varhaiskasvatuspalveluissa toimimiselle ja kasvatus toiminnan jatkamiselle tai toteuttamiselle mahdollisten tulevien kriisitilanteiden aikana (ks. myös Goman 2021; Kangas & Niinistö 2022; Nurhonen ym. 2021; Paju 2020; Saranko ym. 2021). Varhaiskasvatuksen tehtävä kriisitilanteissa tulisi selkiyttää, ja huomioon tulisi ottaa varhaiskasvatuksen kokonaisvaltainen luonne, eli ei ainoastaan sen tehtävä vanhempien työskentelyn mahdollistajana vaan myös sen rooli lasten kasvua ja kehitystä tukevana osana lasten koulupolkuja.

Mikäli ratkaisuisia päädytään siihen, että päiväkotien tulisi tarjota kriisitilanteiden aikana niin sanottua etävarhaiskasvatusta, päiväkodeille täytyy järjestää yhtäläiset resurssit, tietotaito sekä tietosuojaohjeistukset digitaalisten palveluiden käyttöön. Esimerkiksi Saranko ym. (2021) havaitsivat, että osassa päiväkoteja oli saatu ohjeet varhaiskasvatuksen järjestä-

misestä lapsille, mutta resursseja tähän ei ollut erikseen tarjottu. Yhteisten toimintalinjausten puuttuessa ja pedagogisen ohjeistuksen ollessa puutteellista etävarhaiskasvatusta koskevien ratkaisujen teko jäi yksittäisten toimijoiden tehtäväksi, jolloin kaikkiin lapsiin ei pidetty lainkaan yhteyttä päiväkodista poikkeusolojen aikana.

Lisäksi käytetyt huomiointin muodot vaihtelivat. Huomiotta jääneet lapset ovat tällöin olleet eriarvoisessa asemassa huomiota saaneisiin lapsiin nähden. Osa kotiin jääneistä lapsista on voinut niin ikään olla eriarvoisessa asemassa päiväkotiin jääneiden lasten kanssa, mitä voidaan pitää niin varhaiskasvatustilanteiden ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kuin myös lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta ongelmallisena tilanteena. (Ks. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen työryhmä 2021; Nurhonen ym. 2021.) Yhteisiä linjauksia ja ohjeistuksia laadittaessa on syytä ennen kaikkea miettiä keinoja varmistaa, etteivät esimerkiksi äidinkielenään muita kuin kotimaisia kieliä puhuvat lapset ja erityistä tukea tarvitsevat lapset joudu eriarvoiseen asemaan kriisitilanteiden aikana.

Lähteet

- Abdul-Majied, S., Kinkead-Clark, Z. & Burns, S. C. 2022. Understanding Caribbean early childhood teachers' professional experiences during the COVID-19 school disruption. *Early Childhood Education Journal*. <https://doi.org/10.1007/s10643-022-01320-7>
- Alan, Ü. 2021. Distance education during the COVID-19 pandemic in Turkey: Identifying the needs of early childhood educators. *Early Childhood Education Journal* 49, 987–994. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01197-y>
- Atilas, J. T., Almodóvar, M., Chavarría Vargas, A., Dias, M. J. A. & Zúñiga León, I. M. 2021. International responses to COVID-19: Challenges faced by early childhood professionals. *European Early Childhood Education Research Journal* 29 (1), 66–78. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2021.1872674>
- Breen, R., Karlson, K. B. & Holm, A. 2018. Interpreting and understanding logits, probits, and other nonlinear probability models. *Annual Review of Sociology* 44, 39–54. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-073117-041429>
- Dayal, H. C. & Tiko, L. 2020. When are we going to have the real school? A case study of early childhood education and care teachers' experiences surrounding education during the COVID-19 pandemic. *Australasian Journal of Early Childhood* 45 (4), 336–347. <https://doi.org/10.1177/1836939120966085>
- Gayatri, M. 2020. The implementation of early childhood education in the time of covid-19 pandemic: A systematic review. *Humanities & Social Sciences Reviews* 8 (6), 46–54. <https://doi.org/10.18510/hssr.2020.866>
- Gillberg, S. & Ruokonen, I. 2022. Varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemuksia koronapandemian aiheuttamista muutoksista työssä keväällä 2020. *Kasvatus & Aika* 16 (1), 42–66. <https://doi.org/10.33350/ka.111295>
- Goman, J., Huusko, M., Isoaho, K., Lehikko, A., Metsämuuronen, J., Rumpu, N., Seppälä, H., Venäläinen, S. & Åkerlund, C. 2021. Poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen eri koulutusasteilla. Osa III: Kansallisen arvioinnin yhteenveto ja suositukset. Julkaisut 8:2021. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/04/KARVI_0821.pdf. (Luettu 13.4.2022.)
- Hair, J. F. Jr., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., Sarstedt, M., Danks, N. P. & Ray, S. 2022. Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) using R: A Workbook. 3. painos. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-80519-7>
- Helminen, V., Nurmio, K., Rehunen, A., Ristimäki, M., Oinonen, K., Tiitu, M., Kotavaara, O., Antikainen, H. & Rusanen, J. 2014. Kaupunki-maaseutu-alueuokitus. Paikkatietoihin perustuvan alueuokituksen muodostamisperiaatteet. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 25/2014. Suomen ympäristökeskus. <http://hdl.handle.net/10138/135861>. (Luettu 13.4.2022.)
- Kangas, J. & Niinistö, H. 2022. Etäpedagogiikan jäsenyksiä suomalaisessa varhaiskasvatuksessa COVID-19 pandemian alkaessa. *Journal of Early Childhood Education Research* 11 (2), 1–24. <https://journal.fi/jecer/article/view/115182/68008>. (Luettu 13.4.2022.)
- Karila, K., Alasuutari, M., Fjällström, S. & Ruutiainen, V. 2022. Erilaistuvat ja samanlaisuudet kunnat lapsiperheiden palveluympäristöinä. Teoksessa P. Eerola, K. Repo, M. Alasuutari, K. Karila & J. Lammi-Taskula (toim.) Lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen monet polut. Lasten, perheiden ja politiikan näkökulmia. Helsinki: Gaudeamus, 31–49.
- Karvi. 2020. Poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutukset tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Osa 1: Kansallisen arvioinnin taustaraportti, synteesi ja tilannearvio valmiiden aineistojen pohjalta. Julkaisut 20: 2020. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/03/KARVI_2020.pdf. (Luettu 13.4.2022.)
- Kim, J. 2020. Learning and teaching online during COVID-19: Experiences of student teachers in an early childhood education practicum. *International Journal of Early Childhood* 52, 145–158. <https://doi.org/10.1007/s13158-020-00272-6>
- Kim, J. H., Araya, M., Hailu, B. H., Rose, P. M. & Woldehanna, T. 2021. The implications of COVID-19 for early childhood education in Ethiopia: Perspectives from parents and caregivers. *Early Childhood Education Journal* 49, 855–867. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01214-0>
- Kruszewska, A., Nazaruk, S. & Szewczyk, K. 2022. Polish teachers of early education in the face of distance

- learning during the COVID-19 pandemic: The difficulties experienced and suggestions for the future. *Education* 3–13 50 (3), 304–315. <https://doi.org/10.1080/03004279.2020.1849346>
- Kuutti, T., Kahila, S. & Sajaniemi, N. 2021. Pedagogiikkaa poikkeusaikana – päiväkotien varhaiskasvatushenkilöstön kokemuksia pedagogiikan toteuttamisesta COVID-19-pandemian aikana. *Journal of Early Childhood Education Research* 10 (3), 217–239. <https://journal.fi/jecer/article/view/114177/67376>. (Luettu 13.4.2022.)
- Kyllönen, M., Liljestrom, A., Sundell, T. & Tahvanainen, R. 2020a. Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen tilannekuvakysely VK15. Aluehallintovirasto 14.4.2020. <https://docplayer.fi/193663184-Varhaiskasvatuksen-esi-ja-perusopetuksen-tilannekuvakysely-vk-kyllonen-mari-liljestrom-anu-sundell-thomas-tahvanainen-roope.html>. (Luettu 13.4.2022.)
- Kyllönen, M., Liljestrom, A., Sundell, T. & Tahvanainen, R. 2020b. Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen tilannekuvakysely VK16. Aluehallintovirasto 21.4.2020. <https://docplayer.fi/194570913-Varhaiskasvatuksen-esi-ja-perusopetuksen-tilannekuvakysely-vk-kyllonen-mari-liljestrom-anu-sundell-thomas-tahvanainen-roope.html>. (Luettu 13.4.2022.)
- Lau, E. Y. H. & Lee, K. 2020. Parents' views on young children's distance learning and screen time during COVID-19 class suspension in Hong Kong. *Early Education and Development* 32 (6), 863–880. <https://doi.org/10.1080/10409289.2020.1843925>
- Lee, S. J., Ward, K. P., Chang, O. D. & Downing, K. M. 2021. Parenting activities and the transition to home-based education during the COVID-19 pandemic. *Children and Youth Services Review* 122. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2020.105585>
- Niu, L. 2020. A review of the application of logistic regression in educational research: Common issues, implications, and suggestions. *Educational Review* 72 (1), 41–67. <https://doi.org/10.1080/00131911.2018.1483892>
- Nurhonen, L., Chydenius, H. & Lipponen, L. 2021. Korona tuli kylään – tutkimushankkeen loppuraportti. Koronakriisin vaikutuksia varhaiskasvatukseen. Helsinki: Helsingin yliopisto. https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/163983646/Korona_tuli_kylyaan_tutkimushankkeen_loppuraportti.pdf. (Luettu 30.3.2022.)
- OKM, STM & Valtioneuvoston viestintäosasto. 2020. Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. Tiedote 16.3.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirustilanteen-vuoksi>. (Luettu 30.3.2022.)
- Paju, P. 2020. Paikoiltaan siirretty arki: Koronakriisin vaikutukset lapsiperheiden elämään. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2020. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Paikoiltaan-siirretty-arki-verkkojulkaisu.pdf>. (Luettu 30.3.2022.)
- Park, E., Logan, H., Zhang, L., Kamigaiichi, N. & Kulapichitr, U. 2020. Responses to coronavirus pandemic in early childhood services across five countries in the Asia-Pacific region: OMEP policy forum. *International Journal of Early Childhood* 52, 249–266. <https://doi.org/10.1007/s13158-020-00278-0>
- Raunio, K. 2003. Sosiaalipoliittikan lähtökohdat. 5. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Redmond, G., Main, G., O'Donnell, A.W., Skattebol, J., Woodman, R., Mooney, A., Wang, J., Turkmani, S., Thomson, C. & Brooks, F. 2022. Who excludes? Young people's experience of social exclusion. *Journal of Social Policy*, 1–24. <https://doi.org/10.1017/S0047279422000046>
- Ruutiainen, V., Alasuutari, M. & Karila, K. 2020. Rationalising public support for private early childhood education and care: The case of Finland. *British Journal of Sociology of Education* 41 (1), 32–47. <https://doi.org/10.1080/01425692.2019.1665497>
- Samuelsson, I. P., Wager, J. T. & Ødegaard, E. E. 2020. The coronavirus pandemic and lessons learned in preschools in Norway, Sweden, and the United States: OMEP policy forum. *International Journal of Early Childhood* 52, 129–144. <https://doi.org/10.1007/s13158-020-00267-3>
- Saranko, L., Alasuutari, M. & Sulkanen, M. 2021. Varhaiskasvatuspalvelut koronapandemian aikana. JYU Reports 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8614-8>
- Solekhah, H. 2020. Distance learning of Indonesian early childhood education (PAUD) during the covid-19 pandemic. *International Journal of Emerging Issues in Early Childhood Education* 2 (2), 105–115. <https://doi.org/10.31098/ijeiece.v2i2.409>
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asettama työryhmä. 2021. Lapset, nuoret ja koronakriisi: Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. Valtioneuvoston julkaisu 2021:2. Helsinki: Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-674-7>
- StataCorp. 2021. Stata statistical software: Release 17. College Station, TX: StataCorp LLC.
- Steed, E. A. & Leech, N. 2021. Shifting to remote learning during COVID-19: Differences for early childhood and early childhood special education teachers. *Early Childhood Education Journal* 49, 789–798. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01218-w>
- Sulkanen, M., Alasuutari, M., Närvi, J. & Lammi-Taskula, J. 2021. Lapsiperheiden hyvinvointi koronapandemian aikana. Osaraportti 1: Aineistonkeruu, metodit ja vastaajat. JYU Reports 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://doi.org/10.17011/jyureports/2021/4>
- Sulkanen, M., Alasuutari, M. & Saranko, L. 2021. Lapsiperheiden hyvinvointi koronapandemian aikana. Osaraportti 2: Noin viisivuotiaiden hoito- ja varhaiskasvatusjärjestelyt. JYU Reports 9. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://doi.org/10.17011/jyureports/2021/9>
- Sulkanen, M., Närvi, J., Kuusiholma, J., Lammi-Taskula, J., Räikkönen, E. & Alasuutari, M. 2020. Varhaiskasvatus- ja lastenhoitoratkaisut neljävuoitaiden lasten perheissä. CHILDCARE-kyselytutkimuksen 2019 perustulokset. Työpöytä 28/2020. Helsinki: THL. <https://urn.fi/>

- URN:ISBN:978-952-343-538-4
- Säkkinen, S. & Kuoppala, T. 2021. Varhaiskasvatus 2020. Varhaiskasvatukseen osallistuneista lapsista enemmistö osallistui kunnan kustantamaan päiväkotitoimintaan. Tilastoraportti 32/2021. Helsinki: THL. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021092747152>
- THL. 2021. Tartuntatautirekisterin COVID-19-tapaukset vuoden 2020 viikkojen 17 ja 18 aikana. THL:n kuutioraportointi. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/epirapo/covid19case/fact_epirapo_covid19case (Luettu 13.6.2021.)
- Timmons, K., Cooper, A., Bozek, E. & Braund, H. 2021. The impacts of COVID-19 on early childhood education: Capturing the unique challenges associated with remote teaching and learning in K-2. *Early Childhood Education Journal* 49, 887–901. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01207-z>
- Valtioneuvoston asetus 2020. Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuutta koskevista väliaikaisista rajoituksista. 191/6.4.2020.
- Valtioneuvoston kanslia. 2018. Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2018. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-557-0>
- Varhaiskasvatuslaki 2018. 540/13.7.2018.
- VASU 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. Helsinki: Opetushallitus.

Saapunut toimitukseen: 11.4.2022
Hyväksytty julkaistavaksi: 2.11.2022